

JE LI MJESNI GOVOR MASLINICE NA OTOKU ŠOLTI ŠTOKAVSKI ILI ČAKAVSKI?*

FILIP GALOVIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242, HR-10000 Zagreb
filip.galovic@unicath.hr

UDK: 811.163.42'282(497.5)
(210.7 Šolta)
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 17. 9. 2018.
Prihvaćen za tisak: 27. 11. 2018.

U okviru dijalektologije uvriježeno je mišljenje da su svi mjesni govori na otoku Šolti čakavski, odnosno da pripadaju južnočakavskomu dijalektu, ali ne i mjesni govor Maslinice, koji je pripojen štokavskomu narječju, tj. novoštokavskomu ikavskom dijalektu, jednako kao i govor Sumartina na Braču, Sućurja na Hvaru, Račišća na Korčuli. Noviji terenski podatci pokazuju drugačije stanje u tome mjesnome govoru. Maslinički bi govor, koji sadrži stanovit broj čakavskih posebnosti, uz one štokavske, valjalo priključiti čakavskomu narječju, odnosno njegovu južnočakavskomu dijalektu.

KLJUČNE RIJEČI:

Maslinica, otok Šolta, štokavsko narječje, čakavsko narječje

1. UVOD

Šolta je otok u srednjoj Dalmaciji, nedaleko od Splita, zapadno od Brača, površine oko 52 km². Šolta se nekoć nalazila u sastavu općine Split, a danas je sjedište općine u naselju Grohote. U sastavu je općine 8 naselja: Stomorska, Gornje Selo, Nečujam, Grohote, Rogač, Srednje Selo, Donje Selo i Maslinica.¹ Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, Šolta ima 1700 stanovnika.

* Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom 8448 (*Govori Makarskoga primorja – dijakronija i sinkronija*, voditelj: dr. sc. Ivana Kurtović Budja).

¹ Naselje je Nečujam pretežito apartmansko naselje, stoga se ne može govoriti o zasebnome govoru. Jednako je tako i s naseljem imenom Rogač, koji je luka Grohota i gdje su uglavnom naseljeni Grohoćani.

Maslinica se nalazi u uvali na zapadnoj strani otoka Šolte. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, naselje broji 208 stanovnika. Odvajkada je Maslinica slovila za ribarsko naselje, no danas je stanovništvo sve više okrenuto turizmu i ugostiteljstvu.

Prema dijalektološkoj literaturi, svi govori na otoku Šolti, izuzev govora Maslinice, pripadaju čakavskom narječju, njegovu južnočakavskom dijalektu. Govor je Maslinice preseljenički² štokavski govor, jednako kao i govor Sumartina na Braču, Sućurja na Hvaru i Račišća na Korčuli te je pripojen novoštokavskom ikavskom dijalektu.

S obzirom na činjenicu da je u dosadanjoj dijalektološkoj literaturi govor mjesta Maslinice pridružen štokavskom narječju, a novija su istraživanja pokazala prisutnost stanovitoga broja čakavskih osobitosti, u ovome se članku, prema određenim klasifikacijskim kriterijima za utvrđivanje pripadnosti pojedinoga mjesnoga govora čakavskom i štokavskom narječju, podastiru jezične značajke masliničkoga govora dobivene za novijih terenskih istraživanja.

2. DOSADANJA ISTRAŽIVANJA ŠOLTANSKIH GOVORA I GOVOR MASLINICE

Prvo i posljednje sustavnije istraživanje šoltanskih mjesnih govora proveo je Mate Hraste koncem 30-ih godina XX. stoljeća,³ kojega su rezultati objavljeni 1948. godine u studiji "Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale".

Početkom je 60-ih godina Petar Šimunović proučavao onomastiku otoka Šolte, a na terenu je ispunio upitnik u mjestu Grohote u okviru istraživanja čakavskih punktova za tadanji Srpsko-hrvatski dijalektološki atlas. Godine 1986. objavio je rad "Pristup jezičnoj i onomastičkoj problematici otoka Šolte".

U novije su doba toponomastička istraživanja provodile Katarina Lozić Knezović i Marina Marasović-Alujević, a iste su godine 2015. objavile knjigu *Toponimija otoka Šolte*.

² U okviru knjige *Otok Šolta. Monografija* u poglavlju "Naselja i utvrde otoka Šolte" Tomislav Marasović i Katja Marasović jezgrovito pišu o povijesti Maslinice. Tako se saznaje da se naselje "razvilo oko dvorca što ga je na južnoj strani uvale 1708. godine podigla plemićka obitelj Marchi. Braća Marchi su 1703. zatražila od mletačkog providura da im odobri osnovati naselje i sazidati *dvorac s kulom za obranu stanovnika novog naselja i otoka na koji često navaljuju gusari*". O podrijetlu stanovništva u Maslinici pišu: "Na svoj posjed obitelj Marchi naselila je težake iz Dalmatinske zagore i Hercegovine. Doselili su se Radmani (1716.), Glavurtići (1717.) i Jurići (1866.). (...) Godine 1720. naselje broji 31 stanovnika, 1857. godine 92, a 1900. 173 stanovnika".

³ Hraste (1957: 62) bilježi: "Nešto pred sam Drugi svjetski rat boravio sam i na Šolti i u Trogiru u svrhu proučavanja govora toga kraja".

Filip Galović pisao je o dvama dramskim tekstovima šoltanskoga autora Držislava Mladinova u članku “Čakavština u dvama dramskim tekstovima s otoka Šolte”, o jeziku zbirke *Dobro je činit dobro* šoltanskoga autora Dinka Sule u članku “Jezična dimenzija pjesničke zbirke ‘Dobro je činit dobro’”, o terminima koji se odnose na staru kuhinju i starinske kuhinjske predmete u grohoćanskome govoru u članku “Stara kuhinja u Grohotama na Šolti i njezina terminologija”, o odabranim romanizmima u govoru Donjega Sela u članku “O nekoliko romanizama u dolivaškome govoru na otoku Šolti”, o rezultatima istraživanja šoltanskih govora Mate Hraste u radu “Mate Hraste i njegov prinos poznavanju čakavskih govora otoka Šolte” itd.

U okviru dijalektologije uvriježeno je mišljenje da mjesni govor Maslinice na otoku Šolti pripada štokavskom narječju, tj. novoštokavskom ikavskom dijalektu. Već je za prvih istraživanja govora otoka Šolte dijalektolog Mate Hraste (1948: 128) pisao kako je u Maslinici “štokavski dijalekt splitske okolice s izvjesnim čakavskim značajkama primljenim na otoku”. Kao razlog navodi stalni kontakt Masliničana sa susjednim čakavskim mjestima na otoku. Srpski dijalektolog Pavle Ivić (1985: 175) piše: “Na nekim od dalmatinskih ostrva nalaze se takođe nasebine štokavskih ikavaca, koji su došli s kopna. To su: Maslinica na Šolti, Sumartin na Braču i Sućuraj na Hvaru.” Petar Šimunović (1987: 156) u radu u kojem opisuje neke jezične crte i onomastiku čakavskih naselja na Šolti bilježi da je Maslinicu “kao štokavsko naselje isključio iz ovoga prikaza”. Na tome tragu hrvatski dijalektolog Josip Lisac (2003: 50) navodi: “Na otocima ikavci novoštokavci zabilježeni su na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin), Šolti (Maslinica)” te također na drugome mjestu: “Idiomima čakavskoga narječja govori se uglavnom u cjelini na hrvatskim otocima od Lastova i Korčule do Krka. Izuzetak su štokavski govori na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin) i na Šolti (Maslinica)” (Lisac 2009: 15). Navedene su konstatacije bile uzdrmane u članku “Memoarska proza Venere Stojan s dijalekološkoga aspekta” Sanje Vulić i Filipa Galovića, u kojem autori analiziraju jezik memoarske proze šoltanske spisateljice Venere Stojan, pisane u novije vrijeme masliničkim govorom, te pronalaze znatan broj čakavskih karakteristika. U skladu sa svim navedenim nije preostalo drugo nego terenski istražiti maslinički govor kako bi se dobila precizna slika o stanju u tome mjesnome govoru danas.⁴

⁴ Terenska su se istraživanja masliničkoga govora provodila nekoliko dana u srpnju 2017. godine te nekoliko dana u veljači 2018. godine pomoću Upitnika za Hrvatski jezični atlas (Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje) pa se prikupljeni podatci navode i analiziraju u ovome radu. Premda je istraživač i dalje nastavio s istraživanjima ovoga govora vlastitim upitnikom za južnočakavske govore i brojnim slobodnim/nevezanim razgovorima, obilat će materijal biti objavljen zasebno.

Konzultantima su bili Borislava Radman (rođ. Radman) (1930.), Blaženka Glavurčić (rođ. Radman)

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA⁵

3. 1. UPITNO-ODNOSNE I NEODREĐENE ZAMJENICE ZA ‘NEŽIVO’ I NJIHOVE IZVEDENICE

Maslinčani sustavno rabe upitno-odnosnu zamjenicu *ča*, čija se prisutnost “uzima kao kriterij najvišega ranga pri određivanju čakavskoga narječja” (Moguš 1977: 20).

Ovjeran je genitivni oblik *čega*, a ne stari čakavski *česa*, pa odatle i oblici *svačega*, *ničega*.

U značenju je ‘štogod, bilo što’ registrirana zamjenica *čago(d)*.

Čakavski likovi *zač*, *poč*, *nač*, *uč* u govoru nisu zastupljeni, već *zašto*, *pošto*, *našto*, *ušto*, kao u svim šoltanskim čakavskim govorima, ali i nekim južnočakavskim govorima.

U značenju ‘nešto’ govori se zamjenica *ništo* dobivena prefiksalsnom tvorbom, primarno čakavski lik koji se javlja i u štokavskim sustavima.

Dosljedna je čakavska upitno-odnosna zamjenica *čigov*.

Kako se razabire iz iznesenih primjera, u masliničkome govoru cirkuliraju i čakavski i štokavski oblici. Poznato je da su u čakavskim govorima danas uobičajena i pojedina nečakavska rješenja (usp. Brozović 1988: 80; Lisac 2009: 17), stoga se govor Maslinice na temelju ovih oblika ne može svrstati u štokavsko narječje, tim više uzme li se u obzir gore navedena Moguševa tvrdnja o zamjenici *ča* kao kriteriju najvišega ranga razlikovnosti čakavskoga narječja u odnosu na druga dva narječja hrvatskoga jezika.

3. 2. PUNE NEPREVENTIVNE ČAKAVSKE VOKALIZACIJE

Čakavskim su idiomima, uz pokoju ovjeru u štokavskim i kajkavskim govorima, svojstveni primjeri nepreventivnih punih vokalizacija slaboga ‘šva’.

Pojava je te čakavske karakteristike u masliničkome govoru registrirana u imenici

(1933.), Tonči Radman (1940.), Nikica Radman (1945.), Šime Glavurčić (1947.), Venera Stojan (rođ. Radman) (1952.), Tereza Šegvić (rođ. Glavurčić) (1957.). Svi su ispitanici bili upoznati s činjenicom da je riječ o dijalektološkim istraživanjima. Usmenim su putem dopustili snimanje i/ili zapisivanje govorenoga materijala.

⁵ Potrebno je ipak napomenuti da su ovdje izneseni rezultati terenskoga rada svojstveni izvornim i starijim govornicima. U načelu je zamijećen jači utjecaj s kopna, poglavito splitski, s kojim su Maslinčani u redovitome doticaju. Posebice se to odnosi na akcenatsku sliku koja poznaje mnoga kolebanja. Jasno je da je to tako kada se uzme u obzir da brojni doseljenici s kopna, osobito Splitsani, danas imaju kuće u Maslinici te ondje žive ili često borave, da mladi srednje škole pohađaju u Splitu, da je dio Maslinčana naseljen u Splitu, bilo zbog zaposlenja ili drugih razloga, a vraćaju se među starije vikendima, blagdanima i tijekom godišnjih odmora itd.

jagla te u glagolu *vazest* i njegovim oblicima, ali se javljaju i potvrde u kojima vokalizacija nije provedena: *u*, *Uskrs*, *uvik*, *di*, *menon* I jd., *mlin*, *misa*.

Primjeri su bez takvih vokalizacija obilježjem štokavskih sustava, nekih srednjočakavskih i sviju južnočakavskih (Vranić 2013: 225).

3. 3. REFLEKS *ǣ KAO A IZA PALATALA

Prijelaz je prednjega nosnika *ǣ u vokal *a* iza palatala *j*, *č*, *ž* jedna od stožernih odlika čakavskoga narječja. Poneki se takav primjer može javiti u štokavskome i kajkavskome narječju, no u čakavskome su sustavniji i javljaju se u većem broju potkrepa (Lisac 2017: 106).

Da je u ispitivanome idiomu provedena čakavska zamjena *ǣ > *a*, prezentiraju primjeri *jačmek*, *jazik*, *zajat* dok se u oblicima glagola ‘žeti’ isprepleću odrazi *a* i *e*: *žanemo* i *žeňali*. U ostalim je nalazima sustavno razvijen vokal *e*, kao danas u nizu južnih čakavskih govora, ali i nekih drugih čakavskih govora: *jetrva*, *načet*, *počet*, *žedan*, *žetva*.

3. 4. REFLEKS *ě

Maslinički je idiom, očekivano, ikavski. Neki su od ilustrativnih primjera: *besida*, *dolivat*, *rič*, *tisan*, *likarija*; *dvista*, *kolino*, *oslabit*, *privarit*; *meni* DL jd., *u glavi*. ‘Jat’ je dao *i* u riječima tipa *gnízdo*, (*j*)*idro*, *nidra*. U dočetnih morfema priloga⁶ stoji vokal *i*: *di*, *doli*, *gori*, ali su dosljedne ekavske forme *onde*, *ovde*.

U govoru se opaža i malen broj ekavizama poput *cesta*, *ozleda*, *ozledit*, *starešina*, *teleso*, *zenica*; *obe*.

Prema *orěxъ* dolazi štokavizam *oraj* (‘orah’).

Ikavski je refleks *jata*, uz poneka ekavska odstupanja, odlikom i južnočakavskoga dijalekta i novoštokavskoga dijalekta, pa po tome refleksu nije moguće odrediti narječnu pripadnost masliničkoga idioma.

3. 5. AKCENATSKI SUSTAV

Akcenatski sustav mjesnoga govora Maslinice poznaje akcente *ǎ*, *â*, *ã*, *à* i *á*, *a* u određenim se pozicijama javlja i *â* – poludugi akcent.

Poludugi je akcent, izgleda, pozicijski uvjetovan. Javlja se na svima vokalima, no jedino u drugome slogu od kraja ako je taj slog kratak (*grijôta*, *mâgla*, *svidok*). Uko-

⁶ U pojedinim primjerima ne mora biti riječ o kontinuantu ‘jata’.

liko je taj slog dug, utoliko se na tome mjestu razvija akut (*dolīvat, gñīzdo, letīmo* 1. mn. prez.).

Kratki je silazni akcent, dakle, u svim ovjerenim primjerima povučen s otvorenoga i sa zatvorenoga finalnog sloga (*vôda, kukūruz; ostrīži* 2. jd. imp!, *spāvat*). U dijelu se primjera čuva u medijalnim slogovima (*daščīca, kolīno, tovārima* DLI mn.), ali se iz medijalnih slogova može povući na prethodeći slog (v. redak dolje).

Kratki uzlazni akcent javlja se pri povlačenju akcenta s medijalnih slogova prema početku riječi, na mjestu nekadanje kračine (*fremētūnica, kūdija, nāpunit*).

Dugi uzlazni akcent javlja se pri povlačenju akcenta s medijalnih slogova prema početku riječi, na mjestu nekadanje duljine (*mūzemo* 1. mn. prez., *trésemo* 1. mn. prez., *zafālija* gl. pridj. rad. m. jd.).

Prednaglasna je duljina u nefinalnim pozicijama gotovo dosljedno povukla kratki silazni akcent;⁷ očuvana je ispred dugoga silaznog akcenta i u toj poziciji nisu evidentirana povlačenja (*nōžēn* I jd., *pīsāne, pozapōdnē*).

Dugi silazni akcent čuva se u svima pozicijama, no nije sasvim stabilan, pa su potvrđena njegova povlačenja (*čobān, bilānca* 'bjelanjak', *ušēnci* NV mn., ali *kōtāl, bācāš* 2. jd. prez., *ovolikī*).

Akut je na starim mjestima prešao u dugi silazni akcent (*jaglôn* I jd., *ôsmi, mlādi*), koji se ponekad može povući (v. redak gore).

Zanaglasne se duljine djelomice čuvaju (*mīšōn* I jd., *ščūcān* 1. jd. prez., *viđīmo* 1. mn. prez., ali i *gōlub, brōdon* I jd., *sīnon* I jd.).⁸

Neoslabljeno je pomicanje akcenta, odnosno preskakanje akcenta na proklitiku evidentirano u nekim primjerima: *ū poje, ū zrak, ū oko, nā nōs, nā mōre*.⁹

Povlačenje je sustavno provedeno u niječnim oblicima *nē znaš, nē znamo*.

Govoru je Maslinice svojstveno duljenje ispred sonanta, koje je ovjereno u finalnome/jedinome slogu: *gñōj, krôv, papâr, posâl||pôsāl, sîr* te u unutarnjem slogu: *divōjka, bevānda*.

Govor ne poznaje duljenje ispred zvučnoga konsonanta: *būbrig, grēb, grōzje, ôbid, slāb, zglōb*.

Na temelju iznesenih tvrdnji i potkrepa može se konstatirati da je akcenatski inventar masliničkoga govora, kao i distribucija akcenata, svojstven i štokavskim i čakavskim sustavima.

⁷ Veoma su usamljeni primjeri s očuvanim slijedom duljine i kratkoga silaznog akcenta: npr. *jōkāl* gl. pridj. rad. ž. jd., *nālāzi* NV mn.

⁸ Čuvanje duljina varira od kazivača do kazivača. U načelu ih muškarci slabije čuvaju, žene bolje (premda ih neke redovitije gube). U živim se razgovorima češće gube.

⁹ Duljine se u ovim primjerima mogu reducirati.

3. 6. ODRAZ PRIMARNE I SEKUNDARNE JOTACIJE *t

Sastavnim je dijelom konsonantskoga inventara mnogih čakavskih govora tipični čakavski *t'*, “fonemska jedinica posebne artikulacije, arhaizam koji obilježava ČN kao zaseban sustav” (Lukežić 2012: 188) premda dio čakavaca ne razlikuje *č* i *t'*, već izgovara “srednje” *č* ili imaju pojedina drugačija rješenja (Finka 1997: 131).

U mjesnome su govoru Maslinice, kao i u svim šoltanskim govorima, pa tako i u stanovitom broju čakavskih govora, poglavito južnih čakavskih (Lisac 2009: 143), afrikate *č* i *ć* ujednačene u tzv. srednjem *č*: *očistit, ovčji, čovik, noč, brača, sviča*.

3. 7. ODRAZ PRIMARNE I SEKUNDARNE JOTACIJE *d

Fonem *ǰ* kao rezultat primarne i sekundarne jotacije dentala *d* značajkom je štokavskih sustava¹⁰ premda je taj fonem sporadično razvijen i u nekim čakavskim govorima u kojima je fonem *j* temeljni rezultat primarne i sekundarne jotacije dentala *d*.

U opserviranome je govoru fonem *j* rezultat primarne i sekundarne jotacije dentala **d* (i velara *g* u ranim primljenicama) u premoćnome broju nalaza: *tuji, slaji, žeja* (‘žeđa’), *mejaš, mejašnik, preja, gospoja*, no u dijelu je nalaza ovjeren fonem *ǰ*, parnjak bezvučnomu *č*: *anǰel, ǰaval, korteǰant, ǰilet, meǰu, roǰak*.

3. 8. FONEM ǰ

Razvoj je zvučne afrikate *ǰ* štokavska inovacija (Lukežić 2012: 116). U mnogim je štokavskim govorima, dakle, afrikata *ǰ* dijelom njihova inventara iako se ponegdje i u ponekim slučajevima na njezinu mjestu javlja *ž*, što je počestće zamijećeno u novostokavskome dijalektu (Lisac 2003: 53). Bitnom je čakavskom značajkom odsutnost fonema *ǰ*, stoga je na njegovu mjestu u čakavskim govorima nastupio *ž*.

Potvrde *žigerica, žep, svidožba* dopuštaju zaključak da fonem *ǰ* nije dijelom inventara konsonantskih fonema mjesnoga govora Maslinice.

3. 9. SLABLJENJE NAPETOSTI ŠUMNIKA NA DOČETKU ZATVORENOGA SLOGA

Jedino je čakavskim sustavima karakterističan “pojačan otpor slogu zatvorenu afrikatom ili okluzivom iskazan preinakama takvih šumnika u suglasnike slabije zatvor-

¹⁰ Valja istaći da je “u svim zapadnoštokavskim dijalektima potvrđen veći ili manji broj primjera s primarnom jotacijom **d* > *j*” (Lukežić 2012: 268).

nosti” (Lukežić 2012: 226).

Rasterećenje se napetosti u rubnim zonama sloga u primjerima uzetim iz materijala odvija sljedećim postupcima: a) zamjenom afrikate manje napetim frikativom: *maška*, *masliniški*, *obišno*, *koška*, odnosno *Visko*; b) eliminacijom okluziva: *bogastvo*, *poplat*, *kluko*, *pesto*. U izoliranim se slučajevima sreću i primjeri tipa *prajca* G jd.

3. 10. OBLICI GLAGOLA ‘BITI’ ZA TVORBU KONDICIONALA

Važnom su čakavskom crtom arhaični oblici pomoćnoga glagola u kondicionalu *bin*, *biš*, *bimo*, *bite*, no oni se danas ne ostvaruju u dijelu čakavskih govora u kojima je kondicional modificiran tako da su zadržali samo neke od posebnih čakavskih oblika glagola *bit* ili imaju ujednačene oblike na lik *bi* u svima licima (Vranić 2013: 228).

U ispitivanome su govoru sasvim uobičajeni likovi *biš*, *bimo*, *bite*, koji se opiru nestajanju, premda se u pojedinim okolnostima i na tim mjestima može pojaviti lik *bi*.

3. 11. KRATKI MNOŽINSKI OBLICI DIJELA IMENICA MUŠKOGA RODA

Proširak *-ov/-ev-* u množinskim oblicima jednosložnih i dijela dvosložnih imenica muškoga roda pripada značajkama najvišega ranga štokavskoga narječja (Lukežić 2012: 264). Čakavskim su pak sustavima svojstvene kratke množine (Lisac 2009: 17), koje se pojavljuju i u nekim štokavskim¹¹ sustavima (Lisac 2003: 17).

Da su u govoru Maslinice jednosložne imenice muškoga roda i dio dvosložnih prisutne bez proširenih osnova, prikazuju primjeri *žuji*, *bori*, *ščapi*, *brodi*, *miši*, *sokoli*, *golubi*.

3. 12. NASTAVAK *iju* U GENITIVU MNOŽINE DIJELA IMENICA

Nastavak je *iju* “posebnost štokavskih govora” (Vranić 2008: 127).

U masliničkome su idiomu s navedenim nastavkom zabilježeni sljedeći oblici: *kosti*, *očiju*, *ušiju*, *brciju*, *prstiju*. U rijetkim se okolnostima, pretežito kod starijega svijeta, može čuti *kosti*, *prsti* i sl.

3. 13. STATUS FONEMA *x*

Postojanje fonema *x* “ima znatnu strukturnu važnost” (Brozović 1988: 83). On

¹¹ U novoštokavskome su dijalektu kratke množine obične, posebice u zapadnoj Hercegovini i Imotskoj krajini (Lisac 2003: 56).

se u čakavskome narječju najčešće čuva, a u štokavskome je narječju u načelu likvidiran ili zamijenjen nekim drugim fonemom. U novoštokavskome je dijalektu *x* reduciran ili prelazi u *v*, *j*, *k* (Lisac 2003: 53), dok ga južni čakavci dobro čuvaju premda i kod njih nerijetko ima otklona od toga stanja (Lisac 2009: 144–145; Lukežić 2012: 115).

Fonem je *x* u govoru Maslinice: a) isključen bez zamjene: *lad*, *ladan*, *naranila* gl. pridj. rad. ž. jd.; b) isključen, a na njegovu je mjestu fonem *j*: *grijota*, *grije* A mn., *smij*, *vrj*, *siromaj*; c) isključen, a na njegovu je mjestu fonem *v*: *uvo*, *kuva* 3. jd. prez., *duvan*, *kruv*, *suv*. No fonem *x* nije danas potpuno nepoznat ovom govoru. Pojavljuje se u ograničenome broju riječi: *mix*, *kixat*, *slux*, *juva* i *juxa*, a nahodi se nešto primjera u kojima se može i ne mora ostvariti ili ima oslabljeni izgovor: *mojix* i *moji*, *tix* i *ti* i sl. Skupina je *xv* rezultirala fonemom *f*: *pofalit*, *fala*, *zafalan*, no potonje ne vrijedi za glagol *uvatit* i njegove oblike.

3. 14. REZULTATI SKUPINA **skj*, **stj* TE **zgj*, **zdj*

Štokavskim je sustavima svojstvena skupina *št*, a svim je čakavskim sustavima (osim ponekih odudaranja u preseljeničkome jugozapadnome istarskome dijalektu) svojstvena skupina *šč*, koja je potvrđena i u dijelu štokavskih govora. Sa skupinama se *št* i *šč* povezuju i rezultati skupina **zgj*, **zdj*, pa se može razlikovati štokavski štakavizam (*št*, *žd*), štokavski šćakavizam (*šč*, *žž*) i čakavski šćakavizam (*šč*, *žj*, *zj*) (Lukežić 2008: 310).

U govoru je Maslinice odraz skupina **skj*, **stj* redovito *šč*: *prišč*, *ščuca* 3. jd. prez., *puščat* inf., *pregršč*, *ušćinija* gl. pridj. rad. m. jd., *guščer*. S druge je strane odraz skupina **zgj* i **zdj* uglavnom čakavski: *možjani*, *grozje*, iako se uvukao i štokavski *žž* u *zvižžete* 2. mn. prez., pa se može govoriti o šćakavizmu čakavskoga tipa.

3. 15. SKUPINA **čr*

Stara skupina **čr* u većini je štokavskih govora redovito izmijenjena u *cr* (Lisac 2003: 17; Lukežić 2012: 202), a u mnogim je čakavskim govorima zadržana, no ne svagdje u jednakoj mjeri. U južnočakavskim govorima nerijetko izostaje zbog caka vizma ili drugih utjecaja (Lisac 2009: 144).

Premda je u opserviranome idiomu skupina **čr* prometnuta u *cr*, u primjerima *crn*, *crnac* ('vrsta morske ribe'), *crven*, žive likovi *črivo*, *črv*, *črvič* s očuvanom skupinom.

3. 16. SKUPINA JD U PREZENTSKOJ OSNOVI GLAGOLA PREFIGIRANIH S *iti

Na granicama se prefiksalnoga i korijenskoga morfema u prezentskim osnovama glagola prefigiranih s *iti u čakavskim govorima uglavnom ostvaruje skupina *jd*. U štokavskim je sustavima na tim mjestima većinom zabilježen *ž*, no ima otklona, pa nerijetko i u južnim šćakavskim govorima novoštokavskoga dijalekta (Lisac 2003: 54).

Govoru Maslinice nisu strani primjeri sa skupinom *jd*: *dojdete, najde, projdeš* itd.

3. 17. ROTACIZAM

Promjena je intervokalnoga *ž s r* u prezentu glagola ‘moći’ obilježjem i štokavskih i čakavskih govora (Lukežić 2012: 202).

U masliničkome su zastupljeni prezentski oblici *moreš, more, moremo, morete* premda cirkuliraju i varijante tipa *možeš, možemo*.

3. 18. STATUS FINALNOGA SLOGOVNOGA L

Važnom je štokavskom značajkom preinaka konsonanta *l* na dočetu sloga u vokal *o*, koja je veoma česta, ili pak u vokal *a*, što se javlja “samo u ikavskom ŠTOK. dijalektu, a u 20. stoljeću i u ČAK. uzobalnim i zaobalnim govorima na potezu sjeverno od Zadra do zapadnoga dijela poluotoka Pelješca, koji su od migracijskoga razdoblja izloženi štokavizaciji” (Lukežić 2015: 399).¹² Prijelaz se u vokal *a* obično drži štokavskim utjecajem mada je “ta osobina postala karakteristika svih govora na obalnom dijelu nekadašnje čakavske sjeverne Dalmacije” (Finka 1997: 131). Konsonant *l* na dočetu sloga u mnogim je čakavskim govorima zadržan ili je u nekim kategorijama likvidiran – što je obilježjem čakavskoga narječja – a u nekima zadržan.

Finalni je slogovni *l* u mjesnome govoru Maslinice zadržan na dočetu riječi u imenica, pridjeva i priloga: *sokol, vol, stol, sol, cipal, grondal* ‘streha’, *žmul; debel, vesel; odozdal*; kao i na dočetu unutarnjega sloga: *kolci* NV mn., *palcu* DL jd., dok je u jednini muškoga roda glagolskoga pridjeva radnoga reduciran: *pliva, naša, ima, iskopa, izvaja*, ili je prešao u vokal *a* (s interpoliranim hijatskim *j*): *bacija, zamlatija* ‘istukao’, *steplija, vazeja*.

¹² Neki ikavski štokavski govori u Lici, kao i poneki čakavski uzobalni govor, imaju tip *bije, vidi je, počije* (usp. Lisac 2003: 54, Lukežić 2015: 399).

3. 19. ADRIJATIZMI

Mlađe jezične značajke razvijene u dodiru s romanskim idiomima “imaju svoja žarišta uglavnom na čak. terenu, ali su se proširile i na najrazličitije štok. govore u susjedstvu, migracijske i starinačke” (Brozović 1988: 84).

U masliničkome je idiomu sustavno ovjerena mijena $m > n$ u nastavcima i nepromjenjivim riječima: *vidin*, *nisan*, *sinon* I jd., *s jednin*, *nan* ‘nam’, *sedan*, *osan*. Odstupanjima su izloženi leksički morfemi promjenjivih riječi: *bratim*, *sram*.

Pored mijene $m > n$ dosljedno je zastupljen prijelaz $\acute{l} > j$: *žuji* NV mn., *ostavjamo*, *judi*, *košuja*, *krajica*, *slomjen*, *čejade*, *kašjat*. U primjerima sekundarnoga dodira tipa *veselje* jotovanje nije provedeno, odnosno izgovor je tih jedinica nesliven.

Redukcija je finalnoga *-t* veoma nedosljedna.

3. 20. GENITIV MNOŽINE IMENICA SVIH TRIJU RODOVA

U govoru Maslinice u genitivu množine svih triju rodova dominira nulti nastavak i nastavak *-i*: *jañac*, *dan*, *lakat* i *lakti* pored *praščiči*, *prijateji*, *miseci*; *rebar*, *pisam*, *vrat* pored *seli*, *gñizdi*; *nog*, *divojak*, *kuč*, *dasak*, *bačav*, *mačak*, *buv* pored *zivki*, *šeti-mani*. Svega je u pokojem primjeru u muškome rodu zabilježen nastavak *-ov*, primjerice *darov*.

Navedeni su nastavci razvijeni u nizu čakavskih govora, ali se sreću i u štokavskim govorima (Lukežić 2015: 51, 58).

Nastavak *-a* u genitivu množine *a*-vrste i *e*-vrste, štokavska morfološka inovacija, nije zastupljen u masliničkome idiomu.

3. 21. SINKRETIZAM DATIVA, LOKATIVA I INSTRUMENTALA MNOŽINE IMENICA SVIH TRIJU RODOVA

U dativu, lokativu i instrumentalu imenica muškoga i srednjega roda zabilježen je u masliničkome govoru sinkretizam na *-ima*: *zubima*, *noktima*, *mladičima*, *konopima*, *piličima*; *rebrima*, *gñizdima*,¹³ dok je u istim padežima u imenica ženskoga roda evidentiran sinkretizam na *-an*: *besidan*, *rukan*, *ženan*, *bičvan*, *gredan*.

Štokavskim je sustavima u cjelini svojstven “sinkretizam koji teži uvođenju novoga gramatičkoga morfema u DLlpl., nastaloga kontaminacijom nekolicine starih gramatičkih morfema ili dijela tih morfema”, što je “posebnost štokavskoga narječja”

¹³ Na nastavak veoma rijetko može prionuti navezak *n*.

(Lukežić 1998: 129). Sinkretički se oblici pak pojavljuju i u dijelu južnočakavskih govora “koji su tijekom srednjojezičnoga razdoblja poprimili noviju ili novu štokavsku morfološku strukturu u množinskom dijelu paradigme, s izjednačenim oblicima dvaju (D mn. = I mn. ili I mn. = L mn.) ili svih triju padeža (D mn. = L mn. = I mn.) istim nastavkom” (Lukežić 2015: 154). Nastavak je *-ima* svojstven ponajprije štokavskim govorima, no razvijen je i u čakavskima (Vranić 2008: 129), a nastavak je *-an* tipičan za konzervativne čakavske i štokavske morfološke sustave (Vranić 2008: 129).

3. 22. INFINITIV

U čakavskim su i štokavskim govorima većinom potvrđeni apokopirani infinitivi (Lukežić 2015: 363).

Infinitiv se u masliničkome govori u krnjem obliku: *doč*, *izač*; *žerat*, *uzavrit*, *ošušit*.

3. 23. PRIJEVOJNI LIKOVİ

Leksem se ‘vrabac’ u varijantama *rebac*, *repak*, *orebac*, *repac*, *rebak* i sl. pojavljuje u mnogim štokavskim i čakavskim govorima, a likovi su *krest(i)* i *rest(i)* uglavnom tipični za južnočakavski dijalekt i susjedni mu novoštokavski dijalekt.¹⁴ Leksem se *greb* ostvaruje u južnočakavskome dijalektu i većem broju štokavskih dijalekata (Lukežić 2012: 201–202).

U masliničkome se govoru uočavaju primjeri *rebac*, *rest* – *reste* 3. jd. prez., *krest* – *kredemo*, kao i *greb* (ali *grobje*).

4. ZAKLJUČAK

U okviru je dijalektologije uvriježeno mišljenje da mjesni govor Maslinice na otoku Šolti, nekada preseljenički govor, pripada štokavskom narječju, tj. novoštokavskom ikavskom dijalektu, jednako kao i govor Sumartina na Braču, Sućurja na Hvaru, Račišća na Korčuli. U članku su izneseni rezultati novijega terenskog istraživanja mjesnoga govora Maslinice koji pokazuju drugačije stanje u tome mjesnome govoru.

Treba istaknuti da je u dijalektogiji uobičajeno one govore u kojima se rabi zamje-

¹⁴ Prijevojni su likovi mogući i u nekim srednjočakavskim govorima, npr. *rebac*, *rest*, *krest* u govorima Kolana, Mandri i Šimuna (Vranić 2002: 100) ili *rešt*, *rebas*, *ukrašt* u govorima Paga i Košljuna (Vranić 2002: 76–77) te također u preseljeničkome jugozapadnome istarskome dijalektu, npr. *kresti*, *resti*, *rebac* u Jadreškima, Ližjanu, Muntiću, Valturi itd. (Pliško, Mandić 2011: 62–63).

nica *ča* svrstati u čakavske (dok se neki s *kaj* ne svrstavaju u kajkavsko,¹⁵ kao i neki sa *što* ili *šta* u štokavsko narječje¹⁶) jer je ona, prihvate li se Moguševe tvrdnje, prvi čakavski kriterij, odnosno dolazi samo u čakavskome narječju.¹⁷ U skladu bi s navedenim govor Maslinice bez sumnje trebao danas biti pripojen čakavskom narječju. No, s druge strane, uzimajući u obzir i Finkine tvrdnje, pripadnost se pojedinoga govora ili dijalekta jednomu narječju temelji na zbroju njegovih strukturnih osobina.¹⁸

Kako se na temelju iznesenoga materijala može razabrati, stanovit je broj zabilježanih posebnosti svojstven čakavskom narječju, stanovit je broj svojstven štokavskom narječju, među kojima se pojedine danas nalaze u nekim čakavskim govorima, poglavito južnočakavskima, a stanovit je broj karakterističan za oba narječja. Uopćeno gledano može se zaključiti da je mjesni govor Maslinice čakaviziran pa se njegova današnja struktura znatno podudara sa strukturom niza drugih južnih čakavskih govora, posebice onih kopnenih. Stoga bi ga valjalo priključiti čakavskom narječju, odnosno njegovu južnočakavskom dijalektu.

LITERATURA

- BROZOVIĆ, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- FINKA, Božidar. 1971. "Čakavsko narječje". *Čakavska rič* 1, 1: 11–71.
- FINKA, Božidar. 1973. "O govorima zadarskog otočja". *Ljetopis JAZU* 76: 261–268.
- FINKA, Božidar. 1997. "Prigodna razmišljanja o međudijalekatskim dodirima i prožimanjima". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 10: 129–133.
- GALOVIĆ, Filip. 2015. "Čakavština u dvama dramskim tekstovima s otoka Šolte". *Croatica et Slavica Iadertina* 10, 1: 81–101.
- GALOVIĆ, Filip. 2018. "Dijalektološke zamjedbe o mjesnome govoru Slatina na otoku

¹⁵ Npr. neki govori buzetskoga dijalekta.

¹⁶ Npr. neki govori na otoku Korčuli.

¹⁷ Moguš (1977: 20) bilježi: "Da je zamjenica *ča* osnovna oznaka za čakavsko narječje, ne treba mnogo ni dokazivati. Postojanje se te zamjenice uzima i uzimalo se najčešće kao prvi čakavski kriterij jer se taj leksem javlja jedino u čakavskom narječju. Zbog toga se može reći da zamjenica *ča* označava 'čistu drugost' (...). Zato se prisutnost zamjenice *ča* opravdano uzima kao kriterij najvišega ranga pri određivanju čakavskoga narječja".

¹⁸ Tako prema Finki (1973: 261) "jedan govor ili dijalekat određuje kao čakavski ukupnost njegovih strukturnih osobina, a ne njegove pojedinačne oznake, pa bile one i veoma značajne i tipične, kao što je u čakavskom narječju zamjenica *ča*."

- Čiovu". *Ethnologica Dalmatica* 25, 1: 137–145.
- GALOVIĆ, Filip. 2017. "Fonološki sustav prazničkoga govora". *Fluminensia* 29, 2: 91–109.
- GALOVIĆ, Filip. 2014. "Mate Hraste i njegov prinos poznavanju čakavskih govora otoka Šolte". *Baščina* 23: 105–110.
- HRASTE, Mate. 1948. "Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale". *Rad JAZU* 272: 123–156.
- IVIĆ, Pavle. 1985. *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika. Uvod i štokavsko narečje*. Novi Sad: Matica srpska.
- LISAC, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narečja i hrvatski govori torlačkog narečja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LISAC, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narečje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LISAC, Josip. 1998. "Položaj privlačkoga govora među hrvatskim idiomima". *Čakavska rič* 26, 1–2: 25–31.
- LISAC, Josip. 2017. *Izabrani spisi. O povijesti hrvatskoga književnog jezika*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Ogranak Matice hrvatske u Zadru.
- LISAC, Josip. 2004. "Usporedba govora Tkona i Ražanca". *Čakavska rič* 32, 2: 167–171.
- LUKEŽIĆ, Iva. 1998. Štokavsko narečje (nacrt sveučilišnih predavanja). *Radovi Zavoda za slavensku filologiju* 32: 117–135.
- LUKEŽIĆ, Iva. 2008. "Mrkopaljski govor". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 14: 293–324.
- LUKEŽIĆ, Iva. 2012. *Zajednička povijest hrvatskih narečja. 1. Fonologija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- LUKEŽIĆ, Iva. 2015. *Zajednička povijest hrvatskih narečja. 2. Morfologija*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet u Rijeci – Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine.
- MOGUŠ, Milan. 1977. *Čakavsko narečje. Fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- PLIŠKO, Lina; Mandić, David. 2011. *Govori općine Ližnjan*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
- RADMAN, Zoran (ur.). 2012. *Otok Šolta. Monografija*. Grohote: Općina Šolta.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar. 1987. "Pristup jezičnoj i onomastičkoj problematici otoka Šolte". *Rasprave Zavoda za jezik IFF* 13, 1: 147–162.
- VRANIĆ, Silvana. 2002. *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu. 1.*

- Fonologija*. Rijeka: Matica hrvatska Novalja.
- VRANIĆ, Silvana. 2008. "Čakavsko-štokavski odnosi u govorima jugoistočnoga makrosustava na otoku Pagu". *Hrvatski dijalektološki zbornik* 14: 119–134.
- VRANIĆ, Silvana. 2013. "Klasifikacijske odrednice korčulanskoga govora u 'Rječniku govora grada Korčule'". *Književno stvaralaštvo, jezik i kultura na otoku Korčuli. Zbornik radova. Knjiga 1*. Rijeka – Korčula: Filozofski fakultet u Rijeci – Gradska knjižnica Ivan Vidali: 221–231.
- VULIĆ, Sanja; Galović, Filip. 2017. "Memoarska proza Venere Stojan s dijalektološkoga aspekta". *Čakavska rič* 45, 1–2: 1–21.

IS LOCAL DIALECT OF MASLINICA ON THE ISLAND OF ŠOLTA ŠTOKAVIAN OR ČAKAVIAN?

In the dialectological literature we can find informations that all local dialects on island of Šolta are part of Čakavian dialect (South-čakavian dialect), but not the local dialect of Maslinica, which is part of Štokavian dialect (Neo-Štokavian ikavian dialect), like local dialect of Sumartin on the island of Brač, local dialect of Sućuraj on the island of Hvar and local dialect of Račišće on the island of Korčula. Recent dialectological research of the local dialect of Maslinica shows different results. Local dialect of Maslinica, which contain a great deal of Čakavian features and several Štokavian, we should join to the Čakavian dialect (South-čakavian dialect).

KEYWORDS:

local dialect of Maslinica, island of Šolta, Štokavian, Čakavian